

COVID-19 SALGINI
Ülke Deneyimleri, Bölgesel Etkiler ve Küresel Yansımalar

DERLEYENLER
Hatice Çelik, Emre Demir

COVID-19 SALGINI

Ülke Deneyimleri, Bölgesel Etkiler ve Küresel Yansımalar

Derleyenler: Hatice Çelik, Emre Demir

Yazarlar: Emre Demir, Hatice Çelik, Bahadır Pehlivantürk, Halil Burak Sakal, Özhan Değirmencioglu, Gülriz Şen, Zeynep Tuba Sungur, Engin Sune, Nezihe Başak Ergin, Kerem Kılıçdaroglu, Merve Suna Özel Özcan, İrem Şengül

Nika Yayınevi - 127

1. Baskı: Şubat 2021

ISBN: 978-625-7653-09-1

Sertifika No: 48850

Kapak Tasarım: Leyla Çelik

Sayfa Düzeni: İlhan Ulusoy

© Bu kitabın basım, yayın, satış hakları © Nika Yayınevi Basım Yayın Matbaacılık Dağıtım Reklam Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, mekanik, elektronik, manyetik ya da başka yöntemlerle çoğaltılmaz, basılamaz.

Baskı ve Cilt: Bizim Büro Matbaacılık

Sertifika No: 42488

Nika Yayınevi

Kültür Mah. Dr. Mediha Eldem Sokak

No: 55/2 Kızılay/Ankara

T: 0312 433 71 15

www.nikayayinevi.com

info@nikayayinevi.com

COVID-19 SALGINI

Ülke Deneyimleri, Bölgesel Etkiler ve Küresel Yansımalar

DERLEYENLER:

Hatice Çelik, Emre Demir

YAZARLAR

Emre Demir, Hatice Çelik, Bahadır Pehlivanürk, Halil Burak Sakal,
Özhan Değirmencioğlu, Gülriz Şen, Zeynep Tuba Sungur, Engin
Sune, Nezihe Başak Ergin, Kerem Kılıçdaroğlu, Merve Suna Özel
Özcan, İrem Şengül

Nika Yayınevi

□ İçindekiler

Giriş.....7
Emre Demir, Hatice elik

1 ÜLKELER

Çin Rüyası, Korona Kâbusu: Çin Komünist
Partisi'nin Covid-19 ile Mücadelesi.....25
Emre Demir

Güney Kore'nin Covid-19 Salgını ile Mücadelesi:
İkinci Bir Kore Mucizesi mi?61
Hatice elik

Japonya'da Covid-19 Salgını: Toplumsal Uyum, Demokratik
Özgürlükler, Dünya Sağlık Diplomasisi.....89
Bahadır Pehlivanürk

Rusya'nın Korona Virüsü ile İmtihanı: Siyaset,
Ekonomi ve Uluslararası İlişkiler Üzerine Etkiler.....121
Halil Burak Sakal

Türkiye ve Pandemi: Bir Modern Ulus Devletin
Kendi Suretiyle Mücadelesi.....145
K. Özhan Değirmencioğlu

Covid-19 Günlerinde İran'ın Orta Doğu Siyaseti:
Irak ve Suriye Krizleri Üzerine Bir Deđerlendirme173
Gülriz Şen

Hindistan'da "Sosyal Mesafe":
Kast Sisteminin Pandemi Hali203
Zeynep Tuba Sungur

Küreselleşme, ABD ve Covid-19233
Engin Sune

Ölüm ve Direnişin Korku ve Umut Kentleri:
Brezilya'da Korona Virüsü265
Nezihe Başak Ergin

2

SINIR AŞAN OLUŞUMLAR VE MESELELER

Covid-19 Sürecinde ASEAN Bütünleşmesi ve
Güneydoğu Asya303
Kerem Kılıçdaroğlu

Covid-19 Salgını: Koronazasyon Sürecinde
Avrupa Birliği'nin Büyük Sınavı335
Merve Suna Özel Özcan

Covid-19 Salgını ve Mülteciler363
İrem Şengül

Sonuç393
Hatice Çelik, Emre Demir

Rusya'nın Korona Virüsü ile İmtihanı: Siyaset, Ekonomi ve Uluslararası İlişkiler Üzerine Etkiler

Halil Burak Sakal*

Giriş

Yeni tip korona virüsü veya daha yaygın kullanılan ifadesi ile Covid-19 salgını, tüm dünyada olduğu gibi Rusya'da da toplumsal, siyasi ve iktisadi manada olumsuz etkiler yaratmıştır. Birçok araştırmacı, Covid-19 salgını ile birlikte sosyal ve ekonomik yaşamda belirsizliğin giderek artacağını, sokak gösterileri ve protestoların yoğunlaşacağını, toplumsal gerilimlerin yükselişini tahmin etmektedir (Sagramoso, 2020). Bu tahminlerin gerçekleşmesi durumunda, ortaya çıkabilecek siyasi sonuçların Rusya'da Putin iktidarı üzerinde geri dönülmez etkilerinin olma ihtimali yüksektir. Bu bölüm, 2019 yılının sonunda ilk defa Çin'de yayılmaya başlayarak tüm dünyada etkili olan Covid-19 salgınının Rusya'ya olan etkilerini, Rusya hükümetinin salgına verdiği ilk tepkileri, alınan siyasi ve iktisadi tedbirleri ve salgının Rusya'nın uluslararası ilişkilerine tesirlerini değerlendirmektedir. Bu bölümde, Rusya'nın geliştirdiği aşı da ele alınarak bu aşya karşı dünya kamuoyunda verilen ilk tepkiler, "Rus aşısı" ile ilgili tartışmalar ve Rusya'nın izlediği aşı diplomasisinin küresel siyaset üzerine olası etkileri üzerinde de durulacaktır.

Covid-19, hayvanlardan insanlara sıçrayan birçok hastalıktan biri olarak bilinmektedir. İnsanlar yerleşik yaşama geçmeleriyle birlikte hayvanları ve çeşitli bitkileri evcilleştirdiğinden beri bu tarz hastalıklara maruz kalmaktadırlar (Morens ve Fauci, 2020). Tarihte bu hastalıkların yayılması, savaşlar, coğrafi keşifler, gıda

* Dr. Öğr. Üyesi, Kapadokya Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, burak.sakal@kapadokya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2054-5222.

ve tarım teknolojilerinin gelişimiyle paralel olarak insan nüfusunun dünyanın farklı bölgelerinde hızla artmasının da etkisiyle hızlanma eğilimi göstermiştir (Sakal, 2020). Örneğin zika veya sarı hummaya sebep olan virüslerin Kuzey Amerika'ya ilk defa köle ticareti yapan gemiler ile on yedinci yüzyılda ulaştığı bilinmektedir (Goodell, 2020). Yirminci yüzyılda, İspanyol gribi veya 1918 salgını olarak bilinen ve tahminlere göre 50 milyon insanın yaşamına mal olan virüsün yol açtığı salgın hastalık, insanlık tarihinde kayda geçen en büyük salgın olmuştur. Yüzyılın sonuna doğru ortaya çıkan edinilmiş bağışıklık yetmezliği sendromu veya daha çok bilinen adıyla AIDS, 37 milyon civarında kişinin ölmesine neden olmuştur. Yirmi birinci yüzyılın başından itibaren "domuz gribi" olarak bilinen H1N1 virüsü, ebola ve zika virüsleri insanlar üzerinde ciddi etkiye sahip olan farklı salgınlar olarak ortaya çıkmış; ancak bu salgınların etkileri küresel değil bölgesel düzeyde kalmıştır (Morens ve Fauci, 2020). Bununla birlikte, Covid-19 dahil, bilinen farklı tipte korona virüsleri dönemsel olarak insanlığı tehdit etmeye devam etmektedir (Morens ve diğerleri, 2020). Bunlar arasında 2002-2003 yıllarında ortaya çıkan ve kontrol altına alınan SARS, develerden insanlara 2012'de geçtiği bilinen MERS virüsleri bulunmaktadır. Bu salgınların sıklığından ve tekrarından hareketle bazı araştırmacılar, bir "pandemi çağına girdiğimizi" iddia etmektedir (Morens ve Fauci, 2020).

Covid-19 Salgınının Etkileri

Yirmi birinci yüzyılın ilk yirmi yılında küresel insan ve emtia hareketliliği zirve yapmıştır. Bu dönem, 2008-2010 yılında yaşanan küresel ekonomik krizin etkilerine rağmen uluslararası ticaretin arttığı ve her geçen gün daha fazla kişinin yurt içi veya uluslararası turizm/seyahat faaliyetine katıldığı bir dönem olarak ortaya çıkmıştır. Dünya Ticaret Örgütü verilerine göre, 2019'da küresel

mal ve hizmet ticareti toplamda yaklaşık 25 trilyon ABD doları seviyesine gelmiştir (WTO, 2020). Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü verilerine göre, 2019 yılında tüm dünyada turizm aktivitesine 1,5 milyar kişi katılmıştır. Bu veriler, tüm zamanların en yüksek uluslararası ziyaretçi sayıları olarak kayıtlara geçmiştir (World Tourism Organization (UNWTO), 2020). Giderek daha fazla sayıda kişinin küresel hareketliliğe katıldığı, mal ve hizmet ticaretinin arttığı bir dönemde, bir “salgın çağı” içine girilmiş olması, son ve en büyük salgın olan Covid-19'un etkilerini önemli ölçüde artırmaktadır.

Bu dönemde birçok araştırmacı, özellikle Amerika Birleşik Devletleri (ABD) gibi büyük ve gelişmiş ülkelerin salgına karşı geliştirdikleri politikaları eleştirmektedir. Ayrıca günümüz tüketim ve üretim ilişkileriyle bağlantılı olarak, iklim krizinin doğrudan ve dolaylı olarak ortaya çıkardığı birçok etkinin salgın hastalıkların yayılma hızını ve ortaya çıkma ihtimalini artırdığını ortaya koyan çalışmalar mevcuttur (Goodell, 2020). Ortaya çıkış sebebi ne olursa olsun, tüm dünyayı etkileyen bu salgına karşı yalnızca yerel değil, küresel çapta politikalar geliştirilmesinin ve bunların uygulanmasının zorunluluğu görülmektedir. Dünyanın en büyük yüzölçümüne sahip ülkesi olan Rusya'nın ise hem virüse karşı verilen mücadelenin önemli parçalarından biri olacağı hem de salgın dolayısıyla değişen uluslararası siyaset ve ticaretin belirleyicilerinden olacağı açıktır.

Tüm dünya genelinde olduğu gibi Rusya'da da Covid-19, adı konulmamış bir ekonomik krizi beraberinde getirmiştir. Krizin en önemli etkisi, işsizlik ve artan uzun vadeli belirsizliktir. Belirsizlik satın alma, yatırım, istihdam gibi kararları olumsuz etkilemekte, küçük ve orta ölçekli firmalar üzerinde ciddi mali baskılar oluşturmaktadır (Chudik, Mohaddes, Pesaran, Raissi ve Rebucci, 2020; Sagramoso, 2020). Yatırımlar daha riskli olmakta ve yatırımların geri dönüşleri daha zor hesaplanabilmektedir.

Nakit akışı etkilenen firmalar ve hane halklarının hayatlarını ne kadar süre idame ettirebilecekleri belirsizdir (World Bank, 2020b). Diğer taraftan McKinsey tarafından 2020 yılı içinde 4 defa yapılan bir anket çalışması, 2020 yılı Aralık ayı itibariyle ilk defa 2021 yılında ekonominin daha iyiye gideceği yönünde öngörülere işaret etmektedir (McKinsey & Company, 2020).

Virüsün yayıldığı ülke olarak bilinen Çin, aynı zamanda dünyanın en büyük ihracatçısı konumundadır. Covid-19 salgınının doğrudan ve dolaylı etkileri, birçok firmanın tedarik zincirlerinde çeşitlemeye gitmesini beraberinde getirmiştir. Birçok ülke ve firma için Çin'in birçok üründe "tek tedarikçi" olmasının riskli olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum, 2019'dan beri Çin hükümeti tarafından daha az kaynak aktarılmaya başlanan, Rusya dahil birçok ülkeyi ilgilendiren Kuşak ve Yol Girişimi gibi devasa projelere Çin hükümetinin 2020 ve takip eden yıllarda daha az kaynak ayırmasına, dolayısıyla birçok yatırım projesinin de benzer sebeplerle sekteye uğramasına sebep olacaktır (Mingey ve Kratz, 2021).

Covid-19 krizi ile birçok sektörde işsizlik artmıştır. Küresel seviyede düşük seyreden talep dolayısıyla bazı fabrikaların kapanması işsizliği artıracaktır. Ayrıca turizm, restoran gibi sektörlerle yönelik talebin uzun süre düşük kalması beklenebilir. Özellikle turizm ve eğlence gibi sektörlerde işsizlik uzun süre devam edecektir. Bu ortamda hükümetlerin sosyal yardıma daha fazla kaynak ayırmak zorunda kalmaları kamu bütçeleri üzerinde daha fazla baskı oluşturacaktır. Özellikle düşen talep dolayısıyla üretimdeki en önemli girdilerden olan petrolün fiyatının uluslararası piyasada düşük seyretmesi, Rusya gibi doğal kaynak ihracatına yüksek oranda bağımlılığı olan ülkeleri ciddi şekilde etkilemektedir (BBC, 2020a).

Rusya'da Durum

Rusya, dünyanın en büyük yüzölçümüne sahip ülkesi olmakla birlikte nüfus bakımından dünyada dokuzuncu sıradadır. Bu durum, salgınla mücadelede yüksek koordinasyon ve etkili politikaların gerekliliğini ortaya koymaktadır. Ülkede ilk vaka 31 Ocak 2020 tarihinde görülmüş (World Bank, 2020a), 2020 yılı sonuna gelindiğinde ise Rusya'da toplamda yaklaşık 3 milyon vaka tespit edilmiştir. Covid-19 dolayısıyla ülke genelinde 52.434 kişi hayatını kaybetmiştir (Johns Hopkins University, 2020). Vaka sayısı bakımından Rusya, 2020 yılı sonu itibariyle dünya genelinde ABD, Hindistan ve Brezilya'dan sonra en fazla vakanın tespit edildiği ülke konumundadır. Yapılan araştırmalar, Rusya'daki salgının tüm ülkede hızla yayılmasında iklim şartlarından (Pramanik ve diğerleri, 2020) alınan politika önlemlerine (Åslund, 2020) kadar birçok faktörün etkili olduğunu göstermektedir.

Rusya hükümeti, salgına yönelik ilk tedbirler kapsamında salgın izleme sistemlerini güçlendirmiş ve test sayısını son derece hızlı şekilde artırmıştır. Rusya, salgının şiddetlendiği Mart 2020'de 100 bin kişi başına 3 test uygularken, yıl sonuna gelindiğinde 1000 kişi başına ortalama 3,12 test uygulamıştır (Our World in Data, 2020). Virüsün Rusya'da yayılması ilk etapta temaslıların takibi ve tespit edilen vakaların evlerde veya özel sağlık kuruluşlarında karantinaya alınması uygulamalarıyla kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. Ayrıca Covid-19'un erken teşhisi ve tedavisine yönelik eğitim almış insan kaynağının sayısı hızla artırılmış, koruyucu ekipman kullanımına özen gösterilmiştir. Özel sektör, solunum cihazı üretimi ile koruyucu ve tıbbi ekipman temini konusunda hükümet tarafından etkin şekilde yönlendirilmiştir. Kamuoyunu bilgilendirmeye yönelik olarak, Covid-19 ile ilgili büyük ve kapsamlı eğitim programları düzenlenmiş ve medyada bu konular sıklıkla işlenmiştir (World

Bank, 2020a). Rusya'da okullar ve üniversiteler Mart 2020 itibarıyla tamamen kapatılarak uzaktan eğitim sistemine geçilmiştir. Ülke genelinde zorunlu karantina uygulamaları ve özellikle Moskova'da yaşayanlara yönelik evden çıkmak için "pasaport" uygulaması gibi sıkı tedbirler salgına yönelik ilk kapsamlı ve sert uygulamalar arasındadır (Sokhey, 2020).

Dünya Bankası tarafından Aralık 2020'de yayımlanan *Rusya Ekonomi Raporu*, Rusya ekonomisinin 2020 yılının birinci çeyreğinde yüzde 1,6 büyüme kaydettikten sonra ikinci çeyrekte yüzde 8, üçüncü çeyrekte ise yüzde 3,4 oranında küçüldüğünü kaydetmektedir. Dünya Bankası, 2020 yılında Rusya ekonomisinin yüzde 4 civarında küçüleceğini tahmin etmektedir. Kurumun 2021 ve 2022 için *büyüme* tahminleri ise sırasıyla yüzde 2,6 ve yüzde 3 seviyesindedir (World Bank, 2020c). Ülke genelinde yatırımlar 2020 yılının ilk üç çeyreğinde yüzde 4,1 oranında gerilemiştir. Rusya'nın geniş coğrafyası dolayısıyla yatırımların düşüşünden bazı bölgeler diğerlerine göre daha olumsuz etkilenmiştir. Petrol üreten bölgeler ve büyük şehirlere yapılan yatırımlar artarken, Volga ve Uzak Doğu gibi federal bölgelere yapılan yatırımlar azalmıştır (World Bank, 2020c). Bu durum, Rusya'da bölgeler arası kalkınma farklılıklarının artmasını beraberinde getirecektir.

Covid-19 öncesi dönemde de Rusya ekonomisini zorlayan dünya genelinde düşük seyreden petrol fiyatları ve Kırım'ın ilhakı dolayısıyla Rusya üzerine uygulanan ambargonun yarattığı olumsuzluklar, Covid-19 ile birlikte zirve noktasına ulaşmıştır. Mart 2020'de Rusya ile Suudi Arabistan arasında yaşanan ve petrol fiyatlarının daha da düşmesine yol açan "petrol fiyatı savaşı" ise Rusya ekonomisini zora sokan uluslararası siyasi ve iktisadi gelişmelerin başında gelmektedir (Brower, Raval, Meyer ve Sheppard, 2020; Turak, 2020). Kısa süren "savaş" sonucunda Rusya, OPEC üyeleri ile anlaşmak ve petrol üretimini ciddi oranda (1990'larda yaşanan petrol krizi seviyesine kadar) düşürmek zorunda kalmıştır (Sagramoso, 2020).

Rusya, diğer ülkelerde olduğu gibi, Covid-19 salgını dolayısıyla durma noktasına gelen ülke ekonomisini canlandırmak için bazı tedbirler almıştır. Ancak bu tedbirler, gelişmiş ülke ekonomilerine göre daha zayıf kalmıştır (Sagramoso, 2020). Alınan tedbirler, hükümet tarafından belirlenen bazı “stratejik” şirketlerin desteklenmesi, istihdama yönelik destekler, iktisadi teşvik paketleri, gümrük tedbirleri, izolasyonu azaltmaya yönelik tedbirler ve krizden çıkış stratejileri olarak sınıflandırılabilir (KPMG, 2020). Aralık 2020 itibarıyla stratejik olarak belirlenen firmaların sayısı 1392'dir (Ministerstvo Ekonomiçeskovo Razvitiya Rassiskoy Federatsii, 2020). Bu firmalar, istihdamı desteklemek üzere devlet destekli 6 ay faizsiz kredi kullanabilmekte, bunun dışında alınan kredilerde ise kendilerine devlet tarafından merkez bankası gösterge faiz oranı nispetinde sübvansiyon sağlanmaktadır. İstihdama yönelik tedbirler kapsamında evden çalışma ve haftalık çalışma süresinin kısaltılması gibi tedbirlerin yanı sıra, işletmelere çalışanların kısa süreli çalıştırılması gibi imkanlar sağlanmıştır. İktisadi teşvikler kapsamında merkez bankası faiz indirimine gitmiş, küçük ve orta ölçekli işletmelere kredi ödemesinde erteleme, birçok işletmeye ise düşük faizli kredi imkanları sağlanmıştır. Turizm operatörlerine turistlere para iadesi yapabilmelerine imkân sağlamak üzere destekler verilmiş, alkollü içecek satışı ve benzeri lisanslar 2020 yılı sonuna kadar kendiliğinden yenilenmiştir. Bununla birlikte 300 milyar ruble tutarında bir kaynak, karantina tedbirleri dolayısıyla gelir kaybı yaşayan vatandaşları desteklemek üzere ayrılmıştır. Gümrük tedbirleri kapsamında planlı gümrük denetimleri ertelenmiştir. İzolasyonu azaltmaya yönelik olarak ise marketler ve restoranların hijyen ve sosyal mesafe kurallarına uyararak açık kalmasına izin verilmiştir. Genel olarak, krizden çıkış stratejisi için 5 trilyon ruble (yaklaşık 70,5 milyar ABD doları) kaynak ayrılmış, bu kaynağın sürdürülebilir iktisadi büyüme, istihdam ve gelir desteğinde kullanılacağı açıklanmıştır (KPMG, 2020). An-

cak ayrılan bu kaynak, ABD ve Çin gibi ekonomilerin ilan ettiği krizden çıkış destek paketlerinin büyüklüğüyle karşılaştırıldığına düşük seviyede kalmaktadır.

Rusya Hükümetinin Salgınla Mücadelesi ve Buna Yönelik Eleştiriler

Rusya'da Covid-19'a karşı alınan yoğun önlemlere ve ülke ekonomisinin salgından en az düzeyde etkilenmesine yönelik olarak uygulamaya konulan politikalara rağmen, hükümetin Covid-19 ile mücadelesi birçok açıdan ciddi eleştirilerle karşı karşıya kalmıştır. Rusya'nın sağlık sistemi, özellikle salgın döneminde büyük çoğunlukla Sovyetler Birliği döneminden miras kalan sorunlarla baş etmede güçlük çektiği (Laruelle ve McCann, 2020) ve sisteme yeterince kaynak ayrılmadığı (Litvinova, 2020) gibi konularda eleştirilmektedir. Ülkenin geniş yüzölçümü, salgına karşı alınan tedbirlerin bölgelere göre farklılık göstermesine ve etkinliğinin azalmasına yol açmaktadır (Dokhov ve Topnikov, 2020). Kasım ayının son haftaları itibarıyla ülkedeki toplam hastane yataklarının yüzde 81'inin Covid-19 hastalarına ayrıldığı, bu yatakların ise tamamının dolu olduğu rapor edilmiştir. Ayrıca hastanelerde koridorlarda, yerlerde yatan hastaların görüntüleri dünya basınında yer almıştır. Eczanelerin ise Covid-19 ilaçlarını sağlayamadıklarına yönelik haberler gündeme gelmiştir (Litvinova, 2020).

Rusya sağlık sistemi, sisteme yeterli kaynak aktarılmamasının yanı sıra, yetersiz sağlık personeli, yetersiz koruyucu ekipman, yetersiz maske, yetersiz sayıda solunum cihazı ve düşük düzeydeki test sayısı dolayısıyla eleştirilmektedir (Åslund, 2020). Rusya'yı 2000 yılından beri yöneten Vladimir Putin'in merkeziyetçi/otoriter yönetim tarzının (Rutland, 2019; Taylor, 2018) sağlıkla ilgili politikalar ile sosyal politikalara yansımaları literatürde tartışılan konular arasındadır (Sokhey, 2020).

Putin hükümetinin sağlık politikalarına ve salgına yönelik tedbirlerine yönelik eleştirilerin haklılık payı bulunmaktadır. Hükümet salgının varlığını uzun süre reddetmiş ve ülkede ilk vaka tespit edildikten sonra ise salgının olası etkilerini görmezden gelerek küçümsemiştir. Daha sonraki aşamalarda ise Putin, merkezi yönetim tarzının da bir yansıması olarak, salgınla ilgili politikalarda doğrudan belirleyici bir rol üstlenmiştir (Åslund, 2020). Putin hükümeti, uzun süre salgının Çin'de ve Avrupa'da İtalya'da etkili olduğunu, Rusya'da ise önemli bir etkisinin olmadığını savunmuştur. İtalya başta olmak üzere Sırbistan ve ABD'ye tıbbi yardım sağlayarak uluslararası siyasetteki gücünü ve itibarını artırmaya çalışmıştır (Åslund, 2020). Rusya'da hükümet sosyal medyada Covid-19 ile ilgili çıkan haberleri uzunca bir süre boyunca "yalan haber" olarak nitelendirmiş ve yine uzun süre çeşitli sivil toplum örgütlerinin yayımladığı raporlara itibar etmemiştir. 2020 yılının bahar aylarında, salgına yönelik ilk tedbirlerin alındığı ve politikaların geliştirildiği dönemlerde, ülke genelinde Putin'in Covid-19 ile ilgili haberleri gizlediği veya manipüle ettiği yönünde endişeler artmaya başlamıştır (Higgins, 2020; Khurshudyan, 2020). Hükümetin hala Covid-19 vakalarına ve vakalardan kaynaklanan ölümlerle ilgili verileri gizlediğine yönelik ciddi şüpheler bulunmaktadır (Hansen, 2020).

Putin, iktidarının ilk on yılında sosyal politikaları kendi iktidarını güçlendirmek için kullanmıştır. Bu yıllarda ülke genelinde zorunlu sağlık sigortası sistemi devreye sokulmuştur. Ancak bu "reform" beklenen sonuçları vermemiştir (Sokhey, 2020). Putin'in sosyal politikaları, belli kesimlerin çıkarlarına yönelik ve bürokratik karar alma mekanizmalarından dolayı işlevsiz bir durumda olduğu yönünde eleştirilere maruz kalmaktadır (Hansen, 2020; Sokhey, 2020). Putin'in sağlık ve sosyal politikalarının Covid-19 salgını dolayısıyla iflas etme noktasına geleceği ve Putin'in iktidarını zorlayacağı yönünde görüşler ve akademik çalışmalar da bulunmaktadır. Putin'e iki dönem daha seçimler-

de aday olma hakkı tanıyan ve Nisan ayında yapılması planlanan referandum, Haziran 2020 sonuna ertelenmiştir. Başta Covid-19 olmak üzere çeşitli etkenlerden dolayı zor durumda olan Rusya ekonomisinin toplumda yarattığı hoşnutsuzluktan dolayı bu referandumda Putin'in istediği sonuca ulaşamayacağına yönelik tahminler yapılmış olsa da (Legucka, 2020) referanduma sunulan anayasa değişiklikleri yüzde 79'a yakın bir oy oranı ile kabul edilmiştir. Covid-19 salgını ile doğrudan ilgili olmamakla birlikte, Habarovsk'ta aylar süren hükümet karşıtı protesto gösterileri, Putin iktidarının sorgulanmaz olmadığını da göstermektedir (BBC, 2020b; Sagramoso, 2020). Ancak diğer taraftan çoğu yazar, Putin'in iktidarının 2000 yılından beri birçok testten başarıyla geçtiğini ve sistemin yeterince sağlam olduğunu düşünmektedir (Lewis, 2020, s. 2). Dolayısıyla Putin iktidarının Covid-19'un siyasi ve iktisadi etkilerinden fazla büyük bir hasar almadan çıkabileceği varsayılabilir.

Salgının Rusya'nın Uluslararası İlişkilerine Etkileri

Covid-19 salgını, kontrol edilemez bir hızla yayılmış ve Rusya dahil birçok ülkeyi hazırlıksız yakalamıştır. Bu nedenle hükümetler daha önce benzeri görülmemiş tedbirler almışlardır. İlk etapta uluslararası toplantılar ve konferanslar iptal edilmiş, virüsün hızla yayıldığı ülkelere seyahat yasağı getirilmiş, toplu eğlence ve spor faaliyetleri askıya alınmış, birçok şehirde insanlar zorunlu veya gönüllü olarak kendilerini toplumdaki izole etmişlerdir. Virüse karşı, hükümetler ve uluslararası kuruluşlar küresel çapta çeşitli iş birlikleri içine girmişlerdir. Bu iş birliklerinin yaygınlaşmasının sonucunda küresel kriz ve risklere karşı tüm hükümetlerin ortak çabası ile "erken uyarı sistemlerinin" geliştirilmesi gibi konular tartışılmaya başlanmıştır. Bu sayede Covid-19 gibi salgın tehditlerine karşı önceden şartları belirlenmiş seyahat kısıtlamaları ve diğer önlemler hızlı ve etkili şekilde

uygulanarak bu tehditlerin yaygın etkisinin en aza indirilebilmesi söz konusu olacaktır. Bu tedbirlerin benzerleri küresel finansal krizler, çevresel felaketler ve diğer insani krizler için de uygulanabilecektir (Derviş ve Strauss, 2020).

Diğer taraftan, Covid-19 salgınının birçok ülke ve topluluk üzerinde uluslararası toplumdan soyutlanma, aşırı milliyetçilik, küreselleşmenin hızının kesilmesi gibi etkilerinin olabileceği tartışılmaktadır. Bazı yazarlar, Covid-19'un küresel düzeni değiştirebilecek düzeyde uluslararası bir kriz olduğunu iddia etmektedirler (Baunov, 2020). Son yüzyılda hızı ve etkisi iyiden iyiye artan küreselleşmeye bağlı olarak dünya üzerinde toplumlar ve ekonomiler arasında artan karşılıklı bağımlılık ve etkileşimler, birçok durumda gizli felaket risklerini de bünyesinde barındırmaktadır. Özellikle 2008-2010 arasında etkili olan küresel iktisadi bunalımın etkilerinin tüm dünyada hissedilmesi ve krizden sonraki toparlanma sürecinin çok uzun olması, hızı ve şiddeti sürekli artan küresel bağımlılığın, artan küresel ticaretin ve insan hareketliliğinin bir sonucu olarak yorumlanmaktadır. Bu gibi durumlarda ABD ve Çin gibi küresel ekonominin, finansın ve üretimin merkezi olan ülkelerde yaşanan riskler hızlı ve etkili şekilde tüm dünyayı etkisi altına alabilmektedir (Gertz, 2020). Salgının dünya genelinde ekonomilerde ve dış politikada milliyetçilik ve yerellik yönündeki eğilimleri hızlandıracağı düşünülmektedir. Diğer taraftan, başta sağlık olmak üzere birçok alanda küresel iş birlikleri ve yönetim kanallarının, silahsızlanma çabalarının ve küresel ticaretin Covid-19 etkisiyle zarar göreceği de literatürdeki tartışmalar arasındadır (Sagramoso, 2020).

Soğuk Savaş'ın bitiminden sonra, Batı tarzı liberal demokrasi ve kapitalizm, uluslararası düzenin tek hakimi olarak ortaya çıktı (Fukuyama, 1992). Kısa süre içinde Rusya başta olmak üzere tüm eski sosyalist düzenler, çoğu zaman "şok terapilerin" ürünü olan uzun süreli iktisadi krizlerle boğuşarak kapitalizme ve Batı

tarzı demokrasilere evrilmeye başladı. Ancak Rusya'da Putin'in iktidara gelmesiyle birlikte 2000'li yılların başlarından itibaren, giderek artan bir merkezîyetçilik ile birlikte otoriter bir yönetim tarzı benimsenmeye başlandı (Kemaloğlu, 2016). Bu yönetim tarzı, Rusya'nın açık ve açık olmayan dış politika hamleleri ve çeşitli hükümetleri desteklemesi ile eski Sovyet coğrafyasında benimsendi. Bu tarzın kökenleri çarlık döneminden itibaren Rusya'nın siyasi tarihine dayandırılmaktadır. Lewis tarafından "post-liberal" olarak tanımlanan bu siyasi sistem, bir taraftan küresel ekonomiye entegre ve liberal fikirler ile kurumlar üzerine kurulu, diğer taraftan ise muhalefetin bastırılması, sokak gösterilerinin yasaklanması, medyanın kontrol altına alınması ve siyasi elitler tarafından kanun ve kuralların sürekli olarak ihlal edilmesi ile yürütülen hibrit bir düzendir (Lewis, 2020, s. 1).

Batılı demokrasiler, insan yaşamına ve özgürlüklerine diğer alternatif düzenlere göre daha fazla önem verdikleri yönünde bir söylem ve inanca uzun süreden beri sıkı sıkıya bağlıdır. Ancak Batılı demokrasilerin bu ahlaki temelleri, Covid-19 ile sarsılmaya başlamıştır. Batılı ülkeler, gelişmiş demokrasiler ve liberal düzenler, en az otoriter rejimler kadar salgın karşısında başarısız sınavlar vermişlerdir. Özellikle ABD'nin salgınla mücadelede dünyanın en etkisiz politika tepkilerini geliştirmesi, Batılı demokrasilere yönelik dünya kamuoyundaki algıyı değiştirmektedir (Baunov, 2020). Bu ortamda, uluslararası düzeni kendi lehlerine olacak şekilde yeniden şekillendirmek isteyen otoriter rejimlere sahip olan ülkeler, Covid-19 ile mücadelede en az Batılı ülkeler kadar "başarılı" veya "etkili" olduklarını dünya kamuoyu önünde göstermenin yollarını aramaktadırlar. Buna yönelik olarak Çin ve Rusya başta olmak üzere birçok ülke, Batılı ülkelere ilaç ve tıbbi ekipman desteğinde bulunmuş, aşı geliştirme çabalarında öncülük etmiş ve geliştirilen aşığı uluslararası siyasette bir araç olarak kullanmanın yollarını aramıştır. Ancak ABD, salgınla mücadelede Batılı ülkeler için bir rol model ola-

rak ne kadar başarısız bir sınav verdiyse, Rusya da eski Sovyet coğrafyasındaki ülkelere bir rol model olarak benzer başarısızlıkta bir sınav vermiştir (Baunov, 2020).

Rusya için Covid-19 salgını sadece küresel düzeni lehine çevirmek için değil, aynı zamanda ABD ile ilişkiler için de bir fırsat olarak görülmektedir. Ancak ABD ve Batılı ülkeler tarafından Kırım'ın ilhakından sonra Rusya üzerine uygulanan yaptırımlar, ikili ilişkileri zorlayan en önemli faktör olarak halen ortadadır. Rusya ile ABD arasındaki diplomatik ilişkiler bağlamında en önemli gündem maddesi silahsızlanma meselesidir. Barack Obama döneminde Rusya ile ABD arasında 2010 yılında imzalanan "Stratejik Silahların Sınırlandırılması Sözleşmesi"nin süresi Şubat 2021'de sona ermektedir. Rusya, bu anlaşmanın süresinin beş yıl daha uzatılmasını istemektedir (Trenin, 2020). Donald Trump döneminde, özellikle salgın ile birlikte artan şekilde, ABD yönetiminin Rusya'dan ziyade Çin'i hem bir rakip olarak görmesi hem de salgının çıkış noktası olarak Çin'i suçlar bir tavır geliştirmesi, Rusya hükümeti tarafından ABD ile ilişkileri farklı bir boyuta çekmek üzere bir fırsat olarak görülmüştür. Ayrıca ABD'nin kaya gazı ve kaya petrolü endüstrisinin küresel çapta düşen enerji talebinden olumsuz etkilenmişken Rusya ile Suudi Arabistan arasında yaşanan "petrol fiyatı savaşı"nın da ABD'nin çıkarlarını olumsuz etkilemesi, Rusya-ABD ilişkilerinde belirleyici bir başka unsur olmuştur. Petrol konusunda ABD ile iş birliği yapmak zorunda kalan Rusya, bu iş birliği sayesinde Kazakistan ve Meksika ile birlikte genişletilmiş OPEC iş birliğine (OPEC+) dahil olmuş ve dünya petrol fiyatları ile üretiminde söz sahibi ülkeler arasındaki yerini sağlamlaştırmıştır. Diğer taraftan ABD yönetimi tarafından bir rakip olarak algılanmaya devam eden Rusya ile ilişkilerin kısa ve orta vadede iyiye gitmesi çok kolay görünmemektedir (Cohen, 2018). Rusya'nın AB ile ilişkileri de ABD ile ilişkilerini etkileyen unsurlara benzer unsurlardan etkilenmektedir. Kırım'ın ilhakını takip eden dönem-

de ABD gibi AB'nin de Rusya'ya uyguladığı yaptırımlar Rusya ekonomisini zorlamaktadır. Petrol fiyatlarının düşük seyretmesi ve Rus para birimi rublenin ABD doları ve avro karşısında değer yitirmesi, iki aktör arasındaki ticaret hacmini daraltmıştır. AB ile Rusya arasındaki ilişkilerin de kısa ve orta vadede düzelmesi mümkün görünmemektedir (Kortunov, 2020).

Rusya'nın Çin ile ilişkileri, yukarıda da bahsedildiği üzere giderek gerginleşen ABD-Çin ilişkileri, Rusya üzerindeki Batı (ABD ve AB) yaptırımları ve ayrıca Rusya'nın Çin'e ekonomik ve teknolojik olarak artan bağımlılığı çerçevesinde şekillenmektedir (Gabuev ve Umarov, 2020). Covid-19 salgınının etkisiyle Rusya'nın dış ticareti içinde Çin'in payı ve önemi giderek artmaktadır. Salgın sonrası dönemde en hızlı toparlanacak ülke olarak görülen Çin'in Rusya petrolüne olan talebi, yukarıda sayılan çeşitli etkenlerden dolayı (yaptırımlar, düşük petrol fiyatları) iyice zor duruma düşmüş olan Rus ekonomisini krizden kurtarmak adına kilit öneme sahiptir. Ayrıca teknoloji, yatırımlar ve diğer ticari ve finansal konular bağlamında da Rusya'nın Çin ile ilişkileri hızla gelişmektedir. Diğer taraftan Covid-19 sonrası dönemde Rusya, Çin ekonomisine aşırı bağımlı bir vaziyette kalma riski ile de karşı karşıyadır (Gabuev ve Umarov, 2020).

Rusya'nın Aşı Diplomasisi

Küresel sağlık diplomasisinin önemli bir parçası olan aşı diplomasisi, siyaset üstü bir karaktere sahip olmasının da etkisiyle tarih boyunca önemli bazı salgın hastalıkların ortadan kaldırılmasında etkili olmuştur. Sovyetler Birliği, 1960'lı yıllarda gelişmekte olan ülkelere 450 milyon doz çiçek aşısı göndermiş, o yıllarda ABD, Sovyetler Birliği ve Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)nün iş birliğiyle ve yeni geliştirilen liyofilizasyon teknolojisinin de yardımıyla çiçek hastalığı kısa süre içinde ortadan kaldırılmıştı (Hotez, 2014).

Rusya, Sovyet döneminde başarılı bir şekilde uyguladığı aşı diplomasisini tekrar uygulamak istemektedir. Dünyadaki diğer ülkelerle birlikte Covid-19 salgınının ortadan kaldırılabilmesine yönelik olarak aşı geliştirme çalışmalarına Rusya'da da başlanmıştır. Çalışmaların sonucunda Rusya, Covid-19 aşısının geliştirilmesinin tamamlandığını ve aşının ilgili kurullar tarafından onaylandığını duyurmuştur. Bu duyuruyla birlikte Rusya, dünyada bu salgına karşı bir aşıya onay veren ilk ülke olmuştur (Burki, 2020). Aşının onaylandığını, "tüm gerekli testlerden geçtiğini" ve "oldukça etkili olduğunu" Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, 11 Ağustos 2020 tarihinde açıklamıştır (Burki, 2020).

Ancak birçok ülke, Rusya'nın geliştirdiği ve Sputnik V adını verdiği aşıya onay vermekte tereddüt etmiştir. Bunun en önemli nedeni, aşının üçüncü faz testlerin sonuçları elde edilmeden onaylanmış olmasıdır (Vock, 2020). Aşı geliştirme çalışmalarını bir yarışa çevirerek rekor hızla üretime başlayan Rusya'nın aşı geliştirme konusundaki aceleciliği, 1950'lerdeki "uzay yarışı"nda dünyanın ilk uydusunu (Sputnik) üreterek uzaya fırlatmasına benzetilmektedir (Meyer ve Kravchenko, 2020; Morris, Rauhala, Mahtani ve Dixon, 2020). Rusya Dışişleri Bakanlığı, Sputnik V'e karşı dünya kamuoyunda oluşan olumsuz algıların ve tutumun, Rusya'ya karşı uzun zamandır yürütülen dezenformasyon kampanyasının bir uzantısı olduğunu ifade etmektedir (Meyer ve Kravchenko, 2020).

Rusya dışında aşırı onaylayan ilk ülke, 21 Aralık 2020'de onay veren Belarus olmuştur. 23 Aralık'ta ise Arjantin onay vermiştir. Kısa süre içinde iki ülke de aşılama sürecini başlatmıştır. Ayrıca Sırbistan da aşırı alan ilk ülkelerden olmuştur (Meyer ve Kravchenko, 2020). 31 Aralık 2020'de ise Bolivya ve Cezayir ile aşı teminine yönelik sözleşmeler imzalandığı duyurulmuştur (Aljazeera, 2020). Rus yetkililer 2021 yılı için 1,2 milyar dozluk sipariş aldıklarını açıklamışlardır. Görüşme yapılan ülkeler arasında Güney Kore, Hindistan, Çin, Kazakistan ve Macaristan'ın

bulunduğu Rus yetkililer tarafından yapılan açıklamalar arasındadır (Morris ve diğerleri, 2020).

Sputnik V'in uluslararası piyasalarda pazarlama çalışmalarını Rusya'nın varlık fonu olan "Rus Doğrudan Yatırım Fonu"ndan görevliler yürütmektedir. Aşının ilk olarak Rusya'nın yakın müttefiklerine ve etki alanına satılmış olması, aşının Rus dış politikasının ve yumuşak gücünün bir aracı olarak kullanıldığı yönündeki yorumları haklı çıkarmaktadır. Aşı diplomasisinin başarısı ise çeşitli faktörlere bağlıdır. İlk faktör, aşının başarısıdır. Birçok ülke, üçüncü faz testlerinin yapılması ve onayların süratle tamamlanması dolayısıyla aşığı almak istememektedir. İkinci faktör ise, aşının fiyatıdır. Bir dozunun 10 ABD doları olduğu açıklanan, dolayısıyla bir kişiye 2 doz uygulanması gerektiği için kişi başı aşı maliyetinin 20 ABD doları seviyesinde olan Sputnik V, birçok gelişmekte olan ülke hükümetleri için yüksek maliyetli bir aşı olarak görülmektedir. Diğer taraftan AstraZeneca firması, aşığı geliştirmekte olan ülkelere salgın boyunca maliyet fiyatına satacağını duyurmuştur (Nature, 2020). Bu fiyat, Sputnik V'in fiyatının altında olması dolayısıyla Rusya'nın rekabet avantajını ve aşı diplomasisinden elde etmeyi beklediği kazanımları olumsuz yönde etkileyecektir. Son olarak, Rusya'nın aşığı üretme hızı aşı diplomasisinde belirleyici bir diğer faktör olacaktır (Vock, 2020). Putin, ilk açıklamalarında yılda 30 milyon doz üretim planladıklarını ifade etmesine rağmen yıllık üretim miktarının 2 milyon doz ile sınırlı kalacağı ifade edilmektedir (Morris ve diğerleri, 2020).

Rusya, aşı diplomasisini ticari, siyasi ve insani amaçlı kullanmayı amaçlamaktadır. Ticari amaçta, aşığı yönelik yüksek talebin beraberinde getirdiği yüksek gelir ve bunun ülke ekonomisine yapacağı kayda değer katkı göz önünde bulundurulmaktadır. Putin hükümeti, aynı zamanda aşığı ülkesinin insani değerlere verdiği önemi göstermek ve ilaç sektörünün geldiği noktayı tüm dünyaya ilan etmek için kullanmayı amaçlamaktadır (Vock,

2020). Rusya ayrıca geliştirdiği aşıya referansla teknolojide ve bilimde ne kadar ileri bir seviyede olduğuna yönelik propaganda yapmaktadır (Budnitsky, 2020). Bu noktalardan hareketle küresel sağlık ve ilaç sektörüne dair gelişmelerin, bir anlamda küresel güç siyasetinin önemli unsurları haline geldiğini ve küresel düzende söz sahibi olmak isteyen Rusya gibi ülkeler için bir fırsata dönüştüğünü iddia etmek yanlış olmayacaktır. Putin, mevkidaşlarıyla yaptığı tüm görüşme ve müzakerelerde aşı konusunu gündeme getirmektedir (Morris ve diğerleri, 2020; Vock, 2020).

Rusya ve Küresel Aşı İnisyatifleri

Aşı diplomasisi konusu aynı zamanda Rusya'nın Covid-19 Aşıları Küresel Erişim Programı'na (COVAX) katılmama konusundaki politika tercihi ile de bağlantılıdır. DSÖ, Gavi Aşı İttifakı ve Epidemi Hazırlık İnovasyonları Koalisyonu (CEPI) tarafından desteklenen (Lawler, 2020) COVAX programına 2021 Ocak ayı itibariyle dünya nüfusunun büyük çoğunluğunu barındıran 190 ülke katılma kararı almıştır (Lomsadze, 2021). COVAX, programa katılan ülkelere, yaptıkları maddi katkı nispetinde aşı temin edilmesini sağlayan küresel bir inisyatifdir. Bu inisyatif, en az dokuz aşı "adayının" test ve geliştirme süreçlerine yatırım yapmayı ve düşük gelir grubundaki ülkelerin toplam 2 milyar doz aşıya düşük maliyetle veya bedelsiz erişimlerini teminat altına almayı hedeflemektedir (Lawler, 2020).

COVAX programına Rusya ile birlikte ABD de katılmamıştır. Diğer taraftan AB üyesi ülkeler bu programa katılmakta ve destek vermektedirler. Bazı ülkeler hem COVAX programına dahil olmuş hem de kendi imkanlarıyla farklı aşılardan temin etmişler, bunun yanında yüksek miktarda yeni aşı siparişleri vermişlerdir. Programın sağladığı ilk aşılardan 2021 yılı bahar aylarında katılımcı ülkelere ulaşması beklenmektedir. Birçok ülke COVAX programı aracılığıyla nüfuslarının %10 ila %30'unu aşı-

lamaya yetecek kadar aşıya erişebilecektir. Nüfuslarının daha yüksek bir oranını aşılamaı amaçlayan düşük gelirli ülkelerin hükümetleri ise, aşı üreticisi olan veya elinde fazla miktarda aşı stoku bulunan ülkelere muhtaç duruma düşmektedirler. Bu durum ise, DSÖ tarafından yapılan açıklamada da vurgulandığı üzere küresel bir ahlaki çöküş ihtimalini beraberinde getirmektedir (United Nations, 2021). COVAX programına katılımcı ülkeler tarafından 2020 yılında 6 milyar ABD doları kaynak sağlanmıştır. Programın 2021 yılında ihtiyaç duyacağı kaynağı ise 2 milyar ABD doları olduğı açıklanmıştır (Edward-Ekpu, 2021).

Rusya'nın yakın coğrafyasındaki ve "etki alanındaki" ülkeler, Rusya'nın aşı diplomasisinin sonuçlarından olumlu veya olumsuz yönde etkilenmektedir. Örneğin, COVAX aşılarının ulaşmasından önce aşılama kampanyasına başlamak isteyen ve COVAX'ın sağlayacağı 300 bin civarında aşı ile yetinmek istemeyen Ermenistan hükümeti, Rusya'dan Sputnik V aşısı almaya niyetli olduğunu duyurmuştur. Rusya'yı topraklarında bir işgalci olarak gören Gürcistan hükümeti ise Rusya'nın aşısına mesafeli yaklaşmaktadır (Lomsadze, 2021). Benzer şekilde Güney Amerika ve Afrika'daki düşük gelir grubunda yer alan birçok ülke de COVAX programının sağlayacağı aşı miktarının yetmeyeceğı endişesiyle Rusya'dan gelecek olan aşıları beklemektedir (Edward-Ekpu, 2021). Bu durum, aşı diplomasisi sayesinde Rusya'nın yakın coğrafyasında ve dünyada elde etmeye çalıştığı siyasi etkinin, COVAX programının başarısız olması veya beklenen başarıya ulaşmaması durumunda daha da artacağına işaret etmektedir. Rusya hükümetinin COVAX programına destek olmama tercihi, bu çerçevede yorumlanabilir.

Sonuç

Covid-19 salgını, dünyadaki tüm insanların hayatını, sağlığını ve günlük yaşamını etkilemektedir. Toplumsal düzeyde bu de-

rece geniş bir etkinin siyasete, ekonomiye ve uluslararası ilişkilere sirayet etmemesi ise elbette mümkün değildir. Tüm dünya, çok da hazırlıklı olmadığı bir şekilde, çok kısa bir süre içinde salgınla ilgili süreçlere (izolasyon, maske, sosyal mesafe, seyahat yasakları gibi) adaptasyon sağlamak zorunda kaldı ve sağlıkla ilgili endişeleri günlük yaşamın rutinlerinin ilk sırasına geri dönülmez şekilde yerleştirdi. Hem bireysel hem ulusal hem de uluslararası düzeylerde alınan ve salgının etkilerini azaltmaya yönelik önlemler, geliştirilen politikalar ve uygulamalar, sadece sektörleri ve ülkeleri değil, uluslararası siyaseti de derinden etkilemektedir.

Dünyada salgından en fazla etkilenen ülkelerin başında Rusya gelmektedir. Putin, dünya kapitalizmi ile entegre olmuş otoriter/merkeziyetçi yönetim tarzını, milliyetçi söylemlerle birleştirerek Rusya'nın gücünü ve uluslararası sistemdeki etkisini artırmaya çalışmaktadır. Bu doğrultuda iktidarının ilk on yılında hem ülke içindeki muhalefeti ve ayrılıkçı hareketleri (Çeçenistan gibi) hem de etki alanı olarak gördüğü coğrafyalardaki (Gürcistan gibi) Rusya karşıtı yönetimleri çoğunlukla askeri yöntemler kullanarak bertaraf eden Putin, 2010'lu yılların ortalarından itibaren Kırım'ı işgal ve ilhak ederek ve Suriye savaşına müdahil olarak dünya siyasetindeki ağırlığını farklı bir boyuta taşımaya çalışmıştır. Ancak 2008-2010 yıllarında tüm dünyayı etkisi altına alan küresel ekonomik krizin etkilerinin zayıflattığı Rusya ekonomisi Kırım'ın ilhakının ardından ABD ve AB tarafından uygulanan yaptırımlarla daha da zorlu bir sürece girmiş, uluslararası ticaret ve yatırımlar bağlamında ülkenin eksenini Avrupa'dan Çin'e kaymıştır.

Ülke ekonomisinin halihazırda içinde bulunduğu iktisadi bunalım Covid-19 salgınının etkisiyle yoğunlaşmış, Rusya'nın en önemli ihracat ve gelir kalemi olan enerjiye olan küresel talebin azalması ile birlikte Putin'in iktidarının zayıflayacağı-

na ve giderek daha fazla sorgulanmaya başlayacağına yönelik yorumlar yapılmaya başlanmıştır. Salgınla doğrudan bağlantılı olmamakla birlikte ülkenin büyük şehirleri dışında yaşanan hükümet karşıtı gösteriler, Rusya'nunki gibi bir siyasi sistemde Putin'e karşı genel bir memnuniyetsizliğin "sızıntıları" olarak değerlendirilebilir. Diğer taraftan Putin, tüm siyasi ve iktisadi sıkıntıların yarattığı belirsizlik ortamı içerisinde düzenlediği ve iktidarının 2036 yılına kadar uzamasına imkân veren referandumda büyük bir halk desteğini sağlayarak tüm dünyaya "hiçbir yere gitmediğini" ilan etmiştir.

Kısa vadede Putin'in iktidarının zorlanacağına yönelik emareler son derece sınırlıdır. Benzer şekilde ve buna paralel olarak, Rusya'nın ABD ve AB ile ilişkilerinin de kısa ve orta vadede daha iyiye gitmesini beklemek doğru olmayacaktır. Bu ortamda Putin, gerek ABD'nin "kendine odaklanması" ve uluslararası siyasette azalan ağırlığı gerekse AB'nin uluslararası politikada güçlü ve ortak bir siyasi irade ortaya koyamamasının yarattığı siyasi boşluktan yararlanarak Covid-19 salgınının küresel etkileri ile farklı bir boyuta taşınan uluslararası siyasette kendine yeni ve daha önemli bir yer edinmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla yönelik olarak salgının başlarında Rusya'nın salgınla mücadelede ne kadar etkili ve başarılı olduğunu Rusya halkına ve dünyaya kanıtlamayı hedefleyen Putin, salgınla mücadelede yeterince başarılı olamayınca küresel aşı geliştirme çabalarında "öncü" rol üstlenmeye ve aşı diplomasisini kullanarak küresel siyasetteki ağırlığını artırma hedefine ulaşmaya çalışmaktadır.

Kaynakça

- Aljazeera. (2020, 31 Aralık). Russia to supply Algeria, Bolivia with Sputnik V vaccine. 2 Ocak 2021 tarihinde <https://www.aljazeera.com/news/2020/12/31/bolivia-algeria-sign-vaccine-deals-for-russias-sputnik-v> adresinden erişildi.
- Åslund, A. (2020). Responses to the COVID-19 crisis in Russia, Ukraine, and Belarus. *Eurasian Geography and Economics*, 61(4-5), 532-545. doi:10.1080/15387216.2020.1778499
- Baunov, A. (2020). Introduction. D. Trenin, E. Rumer ve A. S. Weiss (Ed.), *Steady State: Russian Foreign Policy After Coronavirus* içinde. Moscow: Carneggie Moscow Center. <https://carnegie.ru/2020/07/08/steady-state-russian-foreign-policy-after-coronavirus-pub-81890> adresinden erişildi.
- BBC. (2020a, 29 Haziran). Coronavirus: A visual guide to the economic impact. *BBC News*. <https://www.bbc.com/news/business-51706225> adresinden erişildi.
- BBC. (2020b, 10 Ekim). Khabarovsk: Police in Russia's far east break up anti-Kremlin protests. *BBC News*. <https://www.bbc.com/news/world-europe-54492220> adresinden erişildi.
- Brower, D., Raval, A., Meyer, G. ve Sheppard, D. (2020, 13 Mart). Eight days that shook the oil market—And the world. 1 Ocak 2021 tarihinde <https://www.ft.com/content/c9c3f8ac-64a4-11ea-a6cd-df28cc3c6a68> adresinden erişildi.
- Budnitsky, S. (2020, 29 Eylül). The Politics of Russia's Vaccine Promotion | USC Center on Public Diplomacy. *CPD Blog*. 2 Ocak 2021 tarihinde <https://uscpublicdiplomacy.org/blog/politics-russias-vaccine-promotion> adresinden erişildi.
- Burki, T. K. (2020). The Russian vaccine for COVID-19. *The Lancet Respiratory Medicine*, 8(11), e85-e86. doi:10.1016/S2213-2600(20)30402-1
- Chudik, A., Mohaddes, K., Pesaran, M. H., Raissi, M. ve Rebucci, A. (2020, 19 Ekim). Economic consequences of Covid-19: A counterfactual multi-country analysis. *VoxEU.org*. <https://voxeu.org/article/economic-consequences-covid-19-multi-country-analysis> adresinden erişildi.
- Cohen, A. (2018, 29 Haziran). OPEC Is Dead, Long Live OPEC+. *Forbes*. 2 Ocak 2021 tarihinde <https://www.forbes.com/sites/arielcohen/2018/06/29/opec-is-dead-long-live-opec/> adresinden erişildi.
- Derviş, K. ve Strauss, S. (2020, 6 Mart). What COVID-19 means for international cooperation. *Brookings*. <https://www.brookings.edu/opinions/what-covid-19-means-for-international-cooperation/> adresinden erişildi.
- Dokhov, R. ve Topnikov, M. (2020). Everyday mobility as a vulnerability marker: The uneven reaction to coronavirus lockdown in Russia. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 0308518X20968564. doi:10.1177/0308518X20968564
- Edward-Ekpu, U. (2021, 1 Eylül). African countries are looking to Russia, India, and China for Covid vaccines despite concerns. *Quartz Africa*. 19 Ocak 2021 tarihinde <https://qz.com/africa/1955090/africa-has-to-look-to-china-russia-india-for-covid-vaccines/> adresinden erişildi.
- Fukuyama, F. (1992). *The end of history and the last man* (3. Dr.). London: Penguin Books.
- Gabuev, A. ve Umarov, T. (2020). Will the Pandemic Increase Russia's Economic Dependence on China? D. Trenin, E. Rumer ve A. S. Weiss (Ed.), *Steady State:*

- Russian Foreign Policy After Coronavirus* içinde . Moscow: Carnegie Moscow Center. <https://carnegie.ru/2020/07/08/steady-state-russian-foreign-policy-after-coronavirus-pub-81890> adresinden erişildi.
- Gertz, G. (2020, 5 Mart). The coronavirus will reveal hidden vulnerabilities in complex global supply chains. *Brookings*. <https://www.brookings.edu/blog/future-development/2020/03/05/the-coronavirus-will-reveal-hidden-vulnerabilities-in-complex-global-supply-chains/> adresinden erişildi.
- Goodell, J. (2020, 7 Aralık). How Climate Change Is Ushering in a New Pandemic Era. *Rolling Stone*. <https://www.rollingstone.com/culture/culture-features/climate-change-risks-infectious-diseases-covid-19-ebola-dengue-1098923/> adresinden erişildi.
- Hansen, F. S. (2020, 5 Nisan). Is the COVID-19 pandemic Putin's Chernobyl moment? | DIIS. 31 Aralık 2020 tarihinde <https://www.diis.dk/en/research/is-the-covid-19-pandemic-putins-chernobyl-moment> adresinden erişildi.
- Higgins, A. (2020, 4 Ekim). Russia Admits the Coronavirus Is Taking Hold After Months of Denial—The New York Times. 31 Aralık 2020 tarihinde <https://www.nytimes.com/2020/04/10/world/europe/coronavirus-russia-moscow-putin.html?action=click&module=RelatedLinks&pgtype=Article> adresinden erişildi.
- Hotez, P. J. (2014). "Vaccine Diplomacy": Historical Perspectives and Future Directions. *PLoS Neglected Tropical Diseases*, 8(6), e2808. doi:10.1371/journal.pntd.0002808
- Johns Hopkins University. (2020, 25 Aralık). Russia—COVID-19 Overview—Johns Hopkins. *Johns Hopkins Coronavirus Resource Center*. 25 Aralık 2020 tarihinde <https://coronavirus.jhu.edu/region/russia> adresinden erişildi.
- Kemaloğlu, İ. (2016). 21. Yüzyılın Başında Rusya Federasyonu. *Marmara Türkiye Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 1-14.
- Khurshudyan, I. (2020, 30 Mart). As Russian coronavirus cases rise, Putin delegates tough action to Moscow mayor. *Washington Post*. https://www.washingtonpost.com/world/as-moscow-enters-strict-quarantine-putin-has-been-notably-silent/2020/03/30/e32f2444-7258-11ea-ad9b-254ec99993bc_story.html adresinden erişildi.
- Kortunov, A. (2020). How the Pandemic Will Change EU-Russian Relations. D. Trenin, E. Rumer ve A. S. Weiss (Ed.), *Steady State: Russian Foreign Policy After Coronavirus* içinde . Moscow: Carnegie Moscow Center. <https://carnegie.ru/2020/07/08/steady-state-russian-foreign-policy-after-coronavirus-pub-81890> adresinden erişildi.
- KPMG. (2020, 24 Kasım). Russia—KPMG Global. KPMG. 25 Aralık 2020 tarihinde <https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2020/04/russia-government-and-institution-measures-in-response-to-covid.html> adresinden erişildi.
- Laruelle, M. ve McCann, M. (2020). Post-Soviet State Responses to COVID-19: Making or Breaking Authoritarianism? *PonarsEurasia—Policy Memos*. <https://www.ponarseurasia.org/memo/post-soviet-state-responses-covid-19-making-or-breaking-authoritarianism> adresinden erişildi.
- Lawler, D. (2020, 13 Ekim). Vaccine initiative now covers almost entire world, but not U.S. or Russia. *Axios*. 18 Ocak 2021 tarihinde <https://www.axios.com/covax-initiative-vaccines-china-joins-trump-russia-26dce1f3-1b81-47af-8b7d-199900a928f3.html> adresinden erişildi.

- Legucka, A. (2020). Russia and COVID-19. *PISM Bulletin*. <https://www.ceeol.com/search/gray-literature-detail?id=846293> adresinden erişildi.
- Lewis, D. G. (2020). *Russia's new authoritarianism: Putin and the politics of order*.
- Litvinova, D. (2020, 22 Kasım). Russia's health system under strain as the virus surges back. *AP NEWS*. 31 Aralık 2020 tarihinde <https://apnews.com/article/coronavirus-pandemic-russia-76773f4eca15e2a62332243cfa13e9f0> adresinden erişildi.
- Lomsadze, G. (2021, 1 Aralık). Caucasus vaccine effort infected with geopolitics | Eurasianet. 18 Ocak 2021 tarihinde <https://eurasianet.org/caucasus-vaccine-effort-infected-with-geopolitics> adresinden erişildi.
- McKinsey & Company. (2020, 18 Aralık). Economic Conditions Snapshot, December 2020: McKinsey Global Survey results. 27 Aralık 2020 tarihinde <https://www.mckinsey.com/business-functions/strategy-and-corporate-finance/our-insights/economic-conditions-snapshot-december-2020-mckinsey-global-survey-results> adresinden erişildi.
- Meyer, H. ve Kravchenko, S. (2020, 31 Aralık). Putin Battles to Sell Russia's Vaccine in New Rift With West. *Bloomberg.com*. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-12-31/putin-battles-to-sell-russia-s-vaccine-in-new-rift-with-the-west> adresinden erişildi.
- Mingey, M. ve Kratz, A. (2021, 1 Nisan). China's Belt and Road: Down but not Out. *Rhodium Group*. <https://rhg.com/research/bri-down-out/> adresinden erişildi.
- Ministerstvo Ekonomičeskovo Razvitiya Rassiskoy Federatsii. (2020, 12 Mart). Sistemooobrazuyuščije predpriyatiya. 25 Aralık 2020 tarihinde <https://data.economy.gov.ru/> adresinden erişildi.
- Morens, D. M., Breman, J. G., Calisher, C. H., Doherty, P. C., Hahn, B. H., Keusch, G. T., ... Taubenberger, J. K. (2020). The Origin of COVID-19 and Why It Matters. *The American Journal of Tropical Medicine and Hygiene*, 103(3), 955-959. doi:10.4269/ajtmh.20-0849
- Morens, D. M. ve Fauci, A. S. (2020). Emerging Pandemic Diseases: How We Got to COVID-19. *Cell*, 182(5), 1077-1092. doi:10.1016/j.cell.2020.08.021
- Morris, L., Rauhala, E., Mahtani, S. ve Dixon, R. (2020, 24 Kasım). China and Russia are using coronavirus vaccines to expand their influence. The U.S. is on the sidelines. *Washington Post*. https://www.washingtonpost.com/world/vaccine-russia-china-influence/2020/11/23/b93daaca-25e5-11eb-9c4a-0dc6242c4814_story.html adresinden erişildi.
- Nature. (2020). The COVID vaccine challenges that lie ahead. *Nature*, 587(7835), 522-522. doi:10.1038/d41586-020-03334-w
- Our World in Data. (2020, 24 Aralık). Coronavirus (COVID-19) Testing. *Our World in Data*. 25 Aralık 2020 tarihinde <https://ourworldindata.org/coronavirus-testing> adresinden erişildi.
- Pramanik, M., Udmale, P., Bisht, P., Chowdhury, K., Szabo, S. ve Pal, I. (2020). Climatic factors influence the spread of COVID-19 in Russia. *International Journal of Environmental Health Research*, 1-15. doi:10.1080/09603123.2020.1793921
- Rutland, P. (2019). The Roots of Authoritarianism in Russia. *Asia Policy*, 26(2), 93-96. doi:10.1353/asp.2019.0020
- Sagramoso, D. (2020). The COVID-19 pandemic: Global socio-economic and geopolitical implications. *New Perspectives*, 28(4), 462-473. doi:10.1177/2336825X20955132

- Sakal, H. B. (2020, 20 Mart). Salgın ve Hastalıklarda Uluslararası İşbirliği. *Panorama*. <https://www.uikpanorama.com/blog/2020/03/20/salgın-ve-hastalıklarda-uluslararası-isbirliği-halil-burak-sakal/> adresinden erişildi.
- Sokhey, S. W. (2020). What Does Putin Promise Russians? Russia's Authoritarian Social Policy. *Orbis*, 64(3), 390-402. doi:10.1016/j.orbis.2020.05.003
- Taylor, B. D. (2018). *The Code of Putinism*. New York: Oxford University Press.
- Trenin, D. (2020). Russia–U.S.: No Reset, Just Guardrails. D. Trenin, E. Rumer ve A. S. Weiss (Ed.), *Steady State: Russian Foreign Policy After Coronavirus* içinde. Moscow: Carnegie Moscow Center. <https://carnegie.ru/2020/07/08/steady-state-russian-foreign-policy-after-coronavirus-pub-81890> adresinden erişildi.
- Turak, N. (2020, 9 Haziran). The Saudi-Russia oil price war was a “very big mistake,” Qatar energy minister says. *CNBC*. 1 Ocak 2021 tarihinde <https://www.cnbc.com/2020/06/09/saudi-russia-oil-price-war-was-very-big-mistake-qatar-energy-minister.html> adresinden erişildi.
- United Nations. (2021, 18 Ocak). WHO chief warns against ‘catastrophic moral failure’ in COVID-19 vaccine access. *UN News*. 19 Ocak 2021 tarihinde <https://news.un.org/en/story/2021/01/1082362> adresinden erişildi.
- Vock, I. (2020, 12 Eylül). How Russia's vaccine diplomacy echoes the Soviet-era smallpox initiative. 2 Ocak 2021 tarihinde <https://www.newstatesman.com/world/europe/2020/12/how-russia-s-vaccine-diplomacy-echoes-soviet-era-smallpox-initiative> adresinden erişildi.
- World Bank. (2020a, 6 Şubat). COVID-19 (Coronavirus) Policy Response to Combating the Spread of the Epidemic in Russia. *World Bank*. Text/HTML. 25 Aralık 2020 tarihinde <https://www.worldbank.org/en/country/russia/brief/covid-19-response-health-russia> adresinden erişildi.
- World Bank. (2020b, 6 Ağustos). The Global Economic Outlook During the COVID-19 Pandemic: A Changed World. *World Bank*. 27 Aralık 2020 tarihinde <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2020/06/08/the-global-economic-outlook-during-the-covid-19-pandemic-a-changed-world> adresinden erişildi.
- World Bank. (2020c, Aralık). Russia Economic Report. *World Bank*. 1 Ocak 2021 tarihinde <https://www.worldbank.org/en/country/russia/publication/rer> adresinden erişildi.
- World Tourism Organization (UNWTO) (Ed.). (2020). UNWTO World Tourism Barometer and Statistical Annex, January 2020. *UNWTO World Tourism Barometer*, 18(1), 1-48. doi:10.18111/wtobarometereng.2020.18.1.1
- WTO. (2020, 4 Ağustos). Trade set to plunge as COVID-19 pandemic upends global economy. 3 Ocak 2021 tarihinde https://www.wto.org/english/news_e/pres20_e/pr855_e.htm adresinden erişildi.